

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA QUẢN LÝ VĂN HÓA - NGHỆ THUẬT**

**TÌM HIỂU LỄ THỨC TANG MA VÀ KIẾN TRÚC NHÀ MỒ
CỦA TỘC NGƯỜI GIỂ TRIÊNG HUYỆN NGỌC HỒI
TỈNH KON TUM**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
CỦA NHÂN QUẢN LÝ VĂN HÓA**

Giảng viên hướng dẫn : Ths. Hoàng Bích Hà

Sinh viên thực hiện : Nguyễn Thị Nga

Lớp : QLVH 6B

Hà Nội, 2009

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU	Trang
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	3
3. Phương pháp nghiên cứu	3
4. Đóng góp của đề tài.....	4
5. Bố cục của đề tài	4
NỘI DUNG	
Chương 1. Khái quát vị trí địa lý, kinh tế, văn hóa, xã hội của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum.....	
Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum.....	5
1.1 Vị trí địa lý và khái lược tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum	5
1.1.1. Vị trí địa lý và đặc điểm không gian cư trú.....	5
1.1.2. Khái lược về tộc người Giẻ Triêng ở huyện Ngọc Hồi	6
1.2. Đặc điểm kinh tế, văn hóa, xã hội của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi.....	9
1.2.1 Đời sống kinh tế	9
1.2.2. Quan hệ xã hội	10
1.2.3. Đặc điểm văn hóa của tộc người Giẻ Triêng	12
Tiểu kết	25
Chương 2. Lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum.....	
2.1. Lễ thức tang ma của tộc người Giẻ Triêng ở huyện Ngọc Hồi.....	26
2.1.1. Quan niệm giữa sống và chết của tộc người Giẻ Triêng	26
2.1.2. Lễ thức tang ma của tộc người Giẻ Triêng	30
2.2. Kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng ở huyện Ngọc Hồi.....	38
2.2.1. Quan niệm về nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng	38
<hr/> <hr/>	
<i>Nguyễn Thị Nga - Quản lý văn hóa 6B</i>	2

2.2.2. Kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi	40
Tiểu kết	54
Chương 3. Gìn giữ và phát huy những giá trị văn hóa trong lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum	55
3.1. Những giá trị văn hóa trong lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng	55
3.1.1. Yếu tố Thiêng và sự chuyển tải cái Thiêng trong văn hóa của tộc người Giẻ Triêng	55
3.1.2. Giá trị nhân văn trong lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng.....	63
3.1.3. Giá trị nghệ thuật dân gian trong lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng	66
3.2. Gìn giữ và phát huy các giá trị văn hóa trong lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng	73
Tiểu kết	79
KẾT LUẬN	81
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	82
PHỤ LỤC	

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Kon Tum – một mảnh đất giàu có và hùng vĩ của đất nước – nằm trên Tây Nguyên trù phú bao la. Đồi núi điệp trùng, rừng cây ngút ngàn, đèo dốc quanh co thơ mộng, sông suối quanh năm nước chảy, đất đỏ phì nhiêu... là những sắc màu tạo nên bức tranh thiên nhiên của tỉnh Kon Tum. Từ ngàn xưa, mảnh đất giàu có và hiền lành này đã là quê hương của các dân tộc anh em như: Gia Rai, Ba Na, Xơ Đăng, Giẻ Triêng, Brâu... Bằng tài năng và trí sáng tạo họ đã vẽ nên bức tranh văn hoá đặc sắc của riêng mình.

Do không gian văn hoá đặc thù, sự giao lưu và tiếp biến văn hoá của Tây Nguyên rất hạn chế nên đến nay các dân tộc trên địa bàn tỉnh Kon Tum vẫn còn lưu giữ được nhiều giá trị văn hoá truyền thống đặc sắc và tiêu biểu trên nhiều lĩnh vực. Từ việc ăn, uống, mặc, ở, đến hệ thống phong tục tập quán, tín ngưỡng... Đặc biệt là các vấn đề về ma chay, cưới hỏi và lễ hội thì thật đa dạng và phong phú.

Nhưng hơn một thế kỷ qua, do cơ cấu dân cư ở địa bàn tỉnh có nhiều thay đổi, sự giao lưu với bên ngoài của các dân tộc bản địa ngày càng đa dạng và nhiều chiều. Từ chỗ họ là những cư dân duy nhất, làm chủ hoàn toàn núi rừng, nay họ chỉ còn là một bộ phận trong dân số khu vực nên về mặt văn hoá cũ có nhiều thay đổi. Đời sống xã hội của các dân tộc tại tỉnh Kon Tum trong quá trình giao lưu đã tiếp thu nhiều giá trị văn hoá tiến bộ nhưng cũng đồng thời nhiều giá trị văn hoá thể hiện bản sắc của họ có nguy cơ mai một. Vì vậy vấn đề bảo tồn và phát triển văn hoá các dân tộc Tây Nguyên đã trở nên cấp bách trong tình hình hiện nay.

Trong nhiều nội dung cần được nghiên cứu tôi cho rằng một trong những nét văn hoá truyền thống độc đáo và có giá trị của các dân tộc Tây Nguyên nói chung và trên địa bàn tỉnh Kon Tum nói riêng đó là kiến trúc nhà mồ và các lễ

thức tang ma của tộc người Giẻ Triêng. Phong tục tang ma và kiến trúc nhà mồ là một trong những lĩnh vực thể hiện khá tập trung bản sắc văn hoá của cộng đồng tộc người Giẻ Triêng. Xuất phát từ những quan niệm trong lễ thức tang ma như quan niệm về linh hồn, quan niệm về sự sống và cái chết, quan niệm về thế giới bên kia, đã làm nảy sinh ra kiến trúc nhà mồ, tượng nhà mồ. Kiến trúc nhà mồ là một công trình nghệ thuật tổng hợp, là một nếp văn hoá truyền thống. Nhà mồ được dựng lên để tiến hành nghi lễ bỏ mả, nghi lễ này là nghi lễ cuối cùng trong lễ thức tang ma của người Giẻ Triêng nhằm tưởng niệm những người đã khuất. Vì vậy khi đi nghiên cứu lễ thức tang ma ta phải nghiên cứu cả kiến trúc nhà mồ và lễ bỏ mả thì mới làm nổi bật lên được hết những nét văn hoá độc đáo mang đậm tính nhân văn của người Giẻ Triêng.

Mặt khác, trong các tộc người cư trú lâu đời ở Kon Tum, tộc người Giẻ Triêng có điều kiện tự nhiên và xã hội khá đặc thù nên còn lưu giữ được nhiều giá trị văn hoá truyền thống. Người Giẻ Triêng là một trong 54 tộc người của cộng đồng Quốc gia dân tộc Việt Nam, tuy chỉ hơn năm vạn người nhưng họ có nền văn hoá đặc sắc, khá tiêu biểu cho bản sắc văn hoá của Tây Nguyên. Do vậy việc nghiên cứu văn hoá tộc người này không chỉ để tìm hiểu sâu sắc hơn bản sắc văn hoá của họ mà còn góp phần để hiểu thêm về văn hoá Tây Nguyên và văn hoá Việt Nam với tính thống nhất trong đa dạng của nó.

Là người con sinh ra và lớn lên trên mảnh đất Kon Tum hùng vĩ giàu truyền thống văn hoá, với mong muốn được tìm hiểu và khám phá nền văn hoá đặc sắc đó tôi đã mạnh dạn lựa chọn nghiên cứu đề tài: “***Tìm hiểu lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum.***”

2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

*** Đối tượng nghiên cứu:**

Hai đối tượng được nghiên cứu trong khóa luận là:

- Các nghi thức, nghi lễ của đám tang người Giẻ Triêng.
- Kiến trúc nhà mồ của người Giẻ Triêng.

Hai đối tượng này có mối quan hệ mật thiết với nhau, nếu thiếu kiến trúc nhà mồ thì sẽ không thể tiến hành lễ bỏ mả, nếu thiếu lễ bỏ mả thì lễ thức tang ma chưa thực sự hoàn thiện. Cho nên trong khóa luận chủ yếu là đề cập đến hai vấn đề này.

*** Phạm vi nghiên cứu:**

Tôi lựa chọn huyện Ngọc Hồi, tỉnh Kon Tum làm phạm vi nghiên cứu. Ngọc Hồi còn là địa bàn cư trú của các tộc người khác như: Xơ Đăng, Brâu. Đây là môi trường thuận lợi để chúng ta có thể nhận thấy rõ ràng những nét tương đồng cũng như dị biệt trong văn hoá của tộc người Giẻ Triêng so với các tộc người khác trên cùng một địa bàn cư trú.

3. Phương pháp nghiên cứu

Để tiến hành nghiên cứu đề tài này tôi đã lựa chọn và sử dụng một số phương pháp sau:

- Phương pháp nghiên cứu tài liệu
- Phương pháp quan sát
- Phương pháp phỏng vấn
- Phương pháp so sánh, đối chiếu và phân tích tổng hợp
- Phương pháp điền dã

4. Đóng góp của đề tài

Trên thực tế, việc nghiên cứu văn hoá tộc người Giẻ Triêng cũng chưa được tiến hành nhiều và chuyên sâu. Tộc người Giẻ Triêng hầu như luôn được nhắc đến trong các công trình nghiên cứu tổng thể về cộng đồng Quốc gia dân tộc Việt Nam, về văn hoá tộc người, văn hoá Tây Nguyên... Hầu hết các tác giả đều dừng lại ở mức độ giới thiệu sơ lược mà chưa có những công trình chuyên biệt nhằm đi sâu phân tích, đánh giá để làm rõ những nét độc đáo của bản sắc văn hoá Giẻ Triêng. Vì vậy tôi chọn nội dung nghiên cứu **“Tìm hiểu lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng”** là một cách tiếp cận mới để nghiên cứu về văn hoá tộc người Giẻ Triêng. Đó là việc thông qua một phong tục cụ thể - phong tục tang ma - để nghiên cứu, tìm hiểu về văn hoá của một tộc người. Từ những vấn đề như đã nêu trên, bài nghiên cứu này hi vọng sẽ góp phần vào việc gìn giữ, phát huy các giá trị văn hoá đặc sắc của tộc người Giẻ Triêng nói riêng, văn hoá Tây Nguyên nói chung trong vườn hoa đa sắc màu của văn hoá dân tộc Việt Nam.

5. Bố cục của đề tài

Ngoài phần mở đầu và kết luận, khóa luận được chia làm 3 chương, bao gồm:

- **Chương 1.** Khái quát vị trí địa lí, kinh tế, văn hoá, xã hội của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum.

- **Chương 2.** Lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum.

- **Chương 3.** Gìn giữ và phát huy những giá trị văn hoá trong lễ thức tang ma và kiến trúc nhà mồ của tộc người Giẻ Triêng huyện Ngọc Hồi tỉnh Kon Tum.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Văn hóa - Thông tin (1995), *Nếp sống - phong tục Tây Nguyên*, Kỷ yếu hội thảo, Nxb Văn hóa - Thông tin Hà Nội.
2. Bùi Thiết, *54 dân tộc Việt Nam và các tên gọi khác nhau*.
3. Cửu Long Giang, Toan Ánh, *Cao nguyên miền Thượng*.
4. Đào Huy Quyền, *Văn hóa truyền thống các dân tộc tỉnh Kon Tum*.
5. Đặng Nghiêm Vạn, *Các dân tộc tỉnh Gia Lai - Kon Tum*.
6. Đặng Nghiêm Vạn, *Dân tộc học đại cương*.
7. Đặng Nghiêm Vạn, *Cộng đồng Quốc gia dân tộc Việt Nam*.
8. Đặng Văn Lung, Nguyễn Sông Thao, Hoàng Văn Trụ, *Phong tục tập quán các dân tộc Việt Nam*.
9. Đồ Nam, *Kon Tum tỉnh chí*, Tạp chí Nam Phong số 191.
10. Hoàng Quốc Hải, *Văn hóa phong tục*.
11. Hồ Liên, *Đôi điều về cái Thiêng và Văn hóa*.
12. Lâm Tâm, *Một số nét đặc trưng của phong tục các dân tộc Tây Nguyên*.
13. Lê Trung Vũ, *Nghi lễ đời người*.
14. Lê Thêm, *Hôn nhân giữa đồng bào Thượng*.
15. Lê Như Hoa, *Tín ngưỡng dân gian ở Việt Nam*.

16. Lưu Hùng, Văn hóa cổ truyền Tây Nguyên.
17. Nguyễn Tấn Cứ, Nghệ thuật tượng gỗ dân gian Tây Nguyên.
18. Nguyễn Tấn Cứ, Tây Nguyên với kho tàng tượng gỗ dân gian truyền thống.
19. Nguyễn Tri Hùng, Truyện cổ Giẻ Triêng.
20. Nguyễn Hùng Khu, Văn hóa ứng xử của người Giẻ Triêng.
21. Nguyễn Tuấn Triết, Phú Văn Hảo, Tây Nguyên ngày nay.
22. Nguyễn Bá Trác, Người Thượng Kon Tum.
23. Nguyệt Hạ, Phong tục hôn lễ, tang lễ, tế lễ Việt Nam.
24. Nghiêm Thẩm, Tìm hiểu đồng bào Thượng.
25. Ngô Đức Thịnh, Nghi lễ và phong tục các tộc người ở Tây Nguyên.
26. Ngô Văn Doanh, Lễ hội bỏ mã.
27. Ngô Văn Doanh, Nhà mồ và tượng mồ Gia Rai, Bohnar.
28. Phan Cẩm Thượng, Điêu khắc nhà mồ Tây Nguyên.
29. Phạm Minh Thảo, Tục tang ma.
30. Phạm Văn Lợi, Nhà ở của người Triêng ở Việt Nam.
31. Tân Việt, Một trăm điều nên biết về phong tục Việt Nam.
32. Trần Cát, Tang lễ của người Bắc Tây Nguyên.

33. Trần Văn Bính, Văn hóa các dân tộc Tây Nguyên.
34. Trần Ngọc Thêm, Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam.
35. Trần Quốc Vượng, Cơ sở văn hóa Việt Nam.
36. Trần Quốc Vượng, Việt Nam cái nhìn địa - văn hóa.
37. Vũ Ngọc Khánh, Sơ lược truyền thống văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam.
38. Sơn Nam, Nghi thức và lễ bái của người Việt Nam.
39. Sờ Văn hóa - Thông tin Kon Tum, Văn hóa Kon Tum.